

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЕСТОНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

CRIMINAL LAW PRINCIPLES OF COMBATING CORRUPTION IN ESTONIA: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Стаття містить системний аналіз кримінально-правових засад протидії корупції в Естонії та визначає можливості адаптації цього досвіду в умовах сучасної України. У роботі розглянуто передумови та етапи трансформації естонського кримінального законодавства, зумовлені необхідністю подолання пострадянської правової спадщини, інтеграції до європейського правового простору й реалізації принципів прозорості та доброчесності у сфері публічного управління. Висвітлено ключові напрями антикорупційної реформи в Естонії: кодифікацію кримінального законодавства, криміналізацію корупційних діянь у приватному секторі, розширення відповідальності на юридичних осіб, впровадження екстериторіальної юрисдикції щодо корупційних правопорушень, розвиток електронного врядування й інтеграцію міжнародних стандартів у національне право.

Проведено порівняльний аналіз положень Кримінального кодексу Естонії та спеціального Закону «Про боротьбу з корупцією», які передбачають чітку систематизацію складів антикорупційних злочинів, невідворотність відповідальності як для посадових осіб, так і для учасників приватної сфери. Окрему увагу приділено питанням криміналізації хабарництва, торгівлі впливом, порушень у сфері публічних закупівель, підробки документів, а також порушення процесуальних обмежень публічними службовцями, що є значущими інноваціями європейського антикорупційного законодавства.

Досліджено сучасні методи встановлення та забезпечення прозорості публічної служби, особливості регламентації відповідальності за корупційні правопорушення у приватному секторі, механізми запобігання конфлікту інтересів та ефективності дворівневої системи профілактичних й кримінально-правових санкцій. Аргументовано, що відсутність розмежування між «великими» і «малими» корупційними проявами сприяє формуванню атмосфери непримиренності до порушень доброчесності.

Зроблено висновки про доцільність впровадження досвіду Естонії для вдосконалення кримінальної політики України, зосереджуючи увагу на необхідності комплексного поєднання інституційного оновлення, чіткого регулювання складів злочинів і запобіжних механізмів із адаптацією міжнародних стандартів. Результати дослідження

мають значний науковий і практичний інтерес для розвитку українського антикорупційного законодавства в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, корупція, антикорупційне законодавство, пострадянський простір, Естонія, міжнародні стандарти.

The article contains a systematic analysis of the criminal law framework for combating corruption in Estonia and identifies the possibilities of adapting this experience to the conditions of modern Ukraine. The article discusses the prerequisites and stages of transformation of Estonian criminal law due to the need to overcome the post-Soviet legal heritage, integration into the European legal area and implementation of the principles of transparency and integrity in public administration. The author highlights the key areas of anti-corruption reform in Estonia: codification of criminal legislation, criminalization of corruption in the private sector, extension of liability to legal entities, introduction of extraterritorial jurisdiction over corruption offenses, development of e-governance and integration of international standards into national law.

A comparative analysis of the provisions of the Estonian Criminal Code and the special Anti-Corruption Act is made, which provide for a clear systematization of corpus delicti of anti-corruption crimes and inevitability of liability for both officials and private sector participants. Particular attention is paid to the criminalization of bribery, influence peddling, violations in public procurement, forgery, and violation of procedural restrictions by public officials, which are significant innovations in European anti-corruption legislation.

The author examines modern methods of establishing and ensuring transparency of public service, peculiarities of regulating liability for corruption offenses in the private sector, mechanisms for preventing conflicts of interest and the effectiveness of a two-tier system of preventive and criminal sanctions. It is argued that the lack of distinction between "large" and "small" corruption manifestations contributes to the formation of an atmosphere of intransigence to integrity violations. The author concludes that it is expedient to implement the Estonian experience to improve the criminal policy of Ukraine, focusing on the need for a comprehensive combination of institutional renewal, clear regulation of corpus delicti and preventive mechanisms with the adaptation of international standards. The results of the study are of significant scientific and practical interest for the development of Ukrainian anti-corruption legislation in the context of European integration.

Key words: criminal liability, corruption, anti-corruption legislation, post-Soviet space, Estonia, international standards.

УДК 328.185:354

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.44.45>

Лукашук О.М.

аспірант кафедри національної безпеки,
публічного управління
та адміністрування
Державний університет
«Житомирська політехніка»
ORCID ID: 0009-0008-3822-9317

Актуальність теми. Корупція є однією з найгостріших проблем сучасного державного управління, що суттєво гальмує демократичні трансформації, знижує ефективність функціонування інституцій державної влади, зумовлює втрату довіри громадян до органів управління та створює перешкоди на шляху європейської інтеграції. В умовах воєнного стану та подальшого післявоєнного відновлення України актуаль-

ність формування дієвої та стійкої системи протидії корупції значно зростає. Наукове осмислення та узагальнення європейського досвіду протидії корупції відкриває нові можливості для вдосконалення державної політики України в цій сфері. Це передбачає переосмислення підходів до формування антикорупційної стратегії, посилення інституційної спроможності органів влади, забезпечення прозорості та підзвітності

сті, а також підвищення рівня громадської участі у процесах контролю. Особливе значення у цьому контексті має вивчення правових моделей держав, які мають схожість з Україною та минулому були частиною Радянського Союзу, а нині є повноправними членами Європейського Союзу. Йдеться насамперед про Естонію, яка успішно реалізувала масштабні реформи у сфері кримінального права, спрямовані на ефективне запобігання та протидію корупції. Її досвід може слугувати цінним орієнтиром для реформування кримінальної політики України в частині притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. У вітчизняному та зарубіжному науковому просторі питання протидії корупції, зокрема в контексті трансформаційних процесів у пострадянських країнах, є предметом активного дослідження. Серед найбільш ґрунтовних праць варто увагу є дослідження В.В. Вакулюк [1], Ю.М.Войтенко[2], В.Д. Гвоздецький[3], С.І. Мережко[5], Є.В. Невмержицький[7], В.В. Нонік[8], К. В. Ростовська [9].

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей становлення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в Естонії, яка раніше входила до складу Радянського Союзу та виявлення перспектив упровадження ефективних європейських антикорупційних практик у національне антикорупційне законодавство України з урахуванням міжнародних стандартів та викликів пострадянського правового спадку.

Викладення основного матеріалу. У сучасних умовах боротьба з корупцією стала пріоритетним напрямом політики не лише окремих держав, але й міжнародних організацій. Особливої ваги вона набуває в країнах, що мають спільну радянську правову спадщину та наразі є членами Європейського Союзу. Серед таких країн, Естонія демонструє послідовні та результативні підходи до реформування кримінального законодавства з метою протидії корупції. Досвід Естонії є особливо цінним у контексті України, яка також успадкувала радянську правову модель, але наразі перебуває в активній фазі правової трансформації та євроінтеграції. Тому визначено такі завдання для проведення дослідження за даною тематикою:

- проаналізувати історичні та правові передумови формування кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в Естонії, яка мала радянське минуле;
- дослідити сучасне антикорупційне законодавство Естонії, зокрема положення Кримінального Кодексу;

- визначити ключові особливості криміналізації корупційних правопорушень у публічному та приватному секторах;

- обґрунтувати можливість адаптації успішних європейських підходів до українського правового поля з метою підвищення ефективності кримінальної відповідальності за корупцію.

Естонія однією з перших серед пострадянських країн впровадила системну антикорупційну реформу, що включала кодифікацію кримінального законодавства, посилення санкцій за корупційні правопорушення, а також створення спеціалізованих механізмів контролю та попередження зловживань. Значну увагу було приділено електронному врядуванню, прозорості публічної служби, криміналізації корупції в приватному секторі та посиленню відповідальності юридичних осіб.

Естонське антикорупційне законодавство базується на положеннях Кримінального кодексу Естонії[12] (КК Естонії) та спеціального Закону «Про боротьбу з корупцією»(ест. – "Korruptsioonivastane seadus") [10].

«Реформа кримінального права Естонії, яка відбулась у 2001 р., вражає не стільки масштабністю, адже нова кодифікація кримінального законодавства не виглядає чимось екстраординарним у сучасну добу, скільки сміливістю її авторів та до дрібниць продуманою концепцією законодавчих змін. Видається, що навіть без предметного аналізу положень Загальної частини КК Естонії 2001 р., які стосуються покарання та інших правових наслідків злочину, є очевидним те, що вже майже два десятки років естонське кримінальне право розвивається в парадигмі, яка якісно відрізняється від (пострадянської моделі) [13]».

«Зміни в антикорупційному законодавстві Естонії значною мірою стали можливими саме через політичну волю: нова політична еліта була непов'язана корупційними зв'язками зі старою. Допомогли й "супровідні" реформи, які також сприяли викоріненню корупції. По-перше, – податкова: вперше в Східній Європі тут запровадили пропорційне оподаткування (однакову ставку податку на прибуток для всіх рівнів доходу) та значно спростили адміністрування податків (що пізніше стало дуже популярним в регіоні), що стало досить сильним економічним стимулом для зменшення тіньових операцій, ухилення, а отже, і корупції в державних органах. По-друге, перехід від дозвоільної моделі регулювання діяльності бізнес-агентів (радянського зразка, де повноваження чиновника є майже необмеженими з точки зору видачі дозволів на певний вид діяльності) до повідомчо-контрольної (коли більшість дозволів вида-

ється за принципом «мовчазної» згоди, функції контролю чиновників чітко і вичерпно визначені в законодавстві [6].

Закон «Про боротьбу з корупцією» широко визначає поняття «посадова особа». Нею є будь-яка фізична особа, що виконує публічно-правові обов'язки (постійно чи тимчасово, на платній чи безоплатній основі, на підставі призначення чи обрання). Важливо, що посадовими особами у розумінні КК Естонії визнаються також іноземні посадові особи та посадові особи міжнародних організацій. Тобто надання хабаря іноземному чиновнику або ж одержання ним неправомірної вигоди також підпадає під дію Кримінального Кодексу Естонії.

Крім того, Естонія має екстериторіальну юрисдикцію щодо корупційних злочинів, через те, що закон може застосовуватися до діянь за кордоном, вчинених громадянином Естонії або естонською юридичною особою.

У КК Естонії корупційні злочини віднесені до категорії «посадових злочинів» (Глава 17 ПК) і поділяються на три групи: зловживання владою, порушення обов'язку діяти доброчесно та корупційні правопорушення у приватному секторі. Так згідно Глави 17 «Професійні положення» передбачено наступні види корупційних правопорушень:

– *зловживання владою* – незаконне застосування службовою особою зброї, спеціальних засобів чи фізичної сили (ст. 291 КК). Під цим складом даного злочину розуміється незаконне використання посадовою особою засобів примусу – зброї, спецзасобів чи фізичної сили. Фактично, йдеться про перевищення влади, наприклад, працівником правоохоронного органу або іншою особою. Естонська модель не має єдиної загальної статті за класичним поняттям «зловживання службовим становищем» (як, наприклад, ст. 364 КК України). Натомість різні форми службових зловживань розосереджені по конкретних складах: окремо – перевищення силових повноважень, окремо – неправомірні дії/бездіяльність при здійсненні нагляду, окремо – зловживання у сфері закупівель тощо. Всі вони належать до першої групи корупційних злочинів – зловживання владою. уповноваженою особою, коли застосовується сила без законних підстав. Таким чином, поліцейське свавілля чи інші форми силового тиску посадовців кваліфікуються за статтею про зловживання владою. Якщо такі дії вчинені в надзвичайному чи воєнному стані, покарання може бути суворішим (від 1 до 5 років) [4];

– *одержання хабаря* – згода службової особи на обіцянку майнових чи інших переваг

їй, чи третім особам або прийняття їх в обмін на використання свого службового становища (ст. 294 КК);

– *організація хабаря (посередництво в хабарництві)* – ситуація, коли особа організовує чи сприяє домовленості про отримання неправомірної вигоди між хабародавцем і посадовцем (ст. 296 КК);

– *давання хабаря* – пропозиція або передавання хабаря посадовій особі (ст. 298 КК).

Варто зазначити, що естонське законодавство не робить різниці між так званими «малими» і «великими» хабарями – закон забороняє будь-які неправомірні подарунки чи вигоди незалежно від їхнього розміру чи форми, якщо вони даються в обмін на службову послугу або можуть вплинути на неупередженість посадовця. Наприклад, дарування коштовного подарунку, оплата розваг чи відпочинку посадовця може розцінюватися як хабар, якщо є зв'язок із його службовими повноваженнями [11].

Натомість допустимими вважаються лише символічні знаки уваги (квіти тощо) або подарунки, які не пов'язані з посадовими обов'язками, але й вони можуть бути вилучені на користь держави згідно з етикетними нормами.

– *торгівля впливом* – вимагання, згода на обіцянку майнової чи іншої вигоди собі чи третім особам або прийняття такої в обмін на її фактичний чи гаданий вплив на службову особу з метою отримання нерівної чи невинуватної з точки зору суспільних інтересів вигоди для особи, яка надає вигоду чи третім осіб, а також обіцянка надання вигоди з тією самою метою (ст. 298.1 КК);

Ця норма імплементує вимоги міжнародних конвенцій (зокрема, ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи [14]) щодо криміналізації непрямої корупції, коли немає прямого підкупу службовця, але є вплив на нього через третіх осіб.

– *підробка або фальсифікація документів службовими особами* – службова особа, яка підроблює документ або видає фальшивий документ, несучи відповідальність за його достовірність (ст. 299 КК). Ця норма важлива в антикорупційному контексті, оскільки фальсифікація може бути способом приховання інших корупційних дій (наприклад, підроблення актів виконаних робіт для розкрадання коштів);

– *порушення вимог до публічних закупівель* – порушення вимог до процедур публічних закупівель з метою надання переваги учаснику процесу, а також укладення договору про закупівлю без проведення процедур публічних закупівель, передбачених законом,

з метою надання переваги (ст. 300 КК). Це специфічний склад, що фактично є різновидом зловживання службовим становищем у сфері економічної діяльності держави, злочином є порушення встановленого порядку тендерних (закупівельних) процедур з метою надання неправомірної переваги учаснику торгів або укладення договору без належної процедури для вигоди певної сторони;

– *порушення процесуальних обмежень* – свідоме порушення процесуальних обмежень, у значному обсязі встановлених Законом «Про боротьбу з корупцією» (ст. 300.1 КК). Даною статтею обмежуються випадки, коли чиновник знаючи про заборону, свідомо й систематично її обходить – наприклад, не повідомляє про конфлікт інтересів і ухвалює рішення на користь рідних чи власного бізнесу, або займається підприємницькою діяльністю, несумісною з його посадою тощо.

До типових порушень процесуального обмеження відносяться:

– *обов'язок уникати конфлікту інтересів* – посадовець не має права ухвалювати рішення або вчиняти дії, якщо вони зачіпають його особистий інтерес чи інтерес близьких осіб, та у разі виникнення конфлікту інтересів – повідомляти керівництво та усуватися від прийняття рішень;

– *обмеження на подарунки та послуги* – чиновник не може приймати подарунки, послуги, запрошення, якщо є підозра, що це робиться з метою впливу на його неупередженість. Будь-яка винагорода, що може вплинути на виконання службових обов'язків, заборонена. Дрібні подарунки ввічливості допустимі, але і щодо них діє правило передачі державі, якщо це пов'язано зі службою;

– *обмеження на іншу діяльність* – посадовцям заборонено обіймати посади чи виконувати роботу, несумісну з їх основною службою (наприклад, підприємницьку діяльність понад встановлений обсяг, входити до керівних органів приватних компаній, якщо це не дозволено). Також існує «період охолодження» – заборона протягом певного строку після звільнення з посади переходити на роботу в приватні структури, якщо службовець контролював або регулював їх діяльність, для того, щоб уникнути «обертання дверей».

У розділі КК Естонії «Корупційні правопорушення в приватному секторі» наведено перелік корупційних правопорушень, які здійснюються в приватній сфері, такі як:

– *отримання хабаря в приватному секторі* – вимагання, згода на обіцянку або прийняття майнової чи іншої вигоди особою, яка має право займатися господарською діяльністю

в інтересах приватноправової особи, а також арбітром собі чи третій особі в обмін на зловживання своїми повноваженнями (402.3 КК);

– *давання хабаря в приватному секторі* – обіцянка або надання неправомірної вигоди (402.4 КК).

Естонія демонструє інтегровану, сучасну модель кримінального права з акцентом на прозорість, електронне врядування та жорсткі санкції, тоді як Вірменія, Грузія та Молдова стикаються із завданням модернізації своїх систем, що залишаються менш узгодженими з міжнародними стандартами. Розглянемо більш детально питання покарання за корупційні злочини, що представлено в таблиці 1.

Досліджуваным нормативно-правовим документом передбачено найбільшу міру покарання за наступними статтями, зокрема:

– за статтею 300 КК «Порушення вимог до публічних закупівель» передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років;

– за статтею 294 КК «Одержання хабаря» та статтею 298 КК «Надання хабаря» передбачено найбільшу міру покарання до 10 років позбавлення волі.

Отже, згідно дослідженого Кримінального кодексу Естонії, можна підсумувати, що кримінальному переслідуванню підпадають усі види корупційних діянь – від хабарництва до торгівлі впливом, зловживання владою та порушення антикорупційних вимог.

Слід зазначити, що відповідальність несуть як посадовці, так і ті, хто їм дає хабар, а також посередники. Це відповідає вимогам Конвенції ООН проти корупції та інших міжнародних договорів, учасником яких є Естонія. На відміну від інших досліджуваних країн Естонія притягує до відповідальності не лише публічних службовців, а й представників приватної сфери у разі підкупу. Такий підхід створює умови для чесної конкуренції у бізнес – середовищі та розширює охоплення боротьби з корупцією.

Завдяки Закону «Про боротьбу з корупцією» встановлено детальні правила щодо поведінки посадових осіб, що передбачають обмеження вимагати, бути посередником та отримувати корупційні доходи; не використовувати службове становище, заборона на неправомірне використання державних коштів, корупційного використання впливу та неправомірного використання внутрішньої інформації, що створює правову інфраструктуру дотримання доброчесності публічних службовців. За порушення даних правил передбачена дворівневий механізм покарання: перший рівень – це проведення профілактичних заходів та дисциплінарна відповідальність, другий

Таблиця 1

Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення в Естонії

Корупційне правопорушення	Санкції	Обтяжуючі та/або пом'якшуючі обставини	
		Підстава	Покарання
Стаття 291 «Зловживання владою»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк від одного до п'яти років	Не передбачено КК	Не передбачено КК
Стаття 294 «Одержання хабаря»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до п'яти років	Те саме діяння, вчинено: 1) не менше двох разів; 2) шляхом вимагання хабаря; 3) групою; 4) у великому масштабі	Карається позбавленням волі на строк від одного до десяти років
		Правопорушення вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням
Стаття 296 «Організація хабаря»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до п'яти років	Правопорушення вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням
Стаття 298 «Давання хабаря»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до п'яти років	Те саме діяння, вчинено: 1) не менше двох разів; 2) групою; 3) у великому масштабі;	Карається позбавленням волі на строк від одного до десяти років
		Правопорушення вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням
Стаття 298.1 «Торгівля впливом»	Карається грошовим покаранням або до трьох років позбавлення волі	Правопорушення вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням
Стаття 299 «Підrobка або фальсифікація документів службовими особами»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до трьох років	Правопорушення вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням
Стаття 300 «Порушення вимог до публічних закупівель»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до одного року	Те саме діяння, якщо вартість публічної закупівлі або вартість укладеного договору про закупівлю є особливо великою	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до п'яти років
		Якщо злочин вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням
Стаття 300.1. «Порушення процесуальних обмежень»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до одного року	Те саме діяння, вчинене в особливо великих розмірах	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до трьох років
Стаття 402.3 «Отримання хабаря в приватному секторі»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до п'яти років	Правопорушення вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням
Стаття 402.4 «Давання хабаря в приватному секторі»	Карається грошовим покаранням або позбавленням волі на строк до п'яти років	Правопорушення вчинено юридичною особою	Карається грошовим стягненням

рівень – кримінальна відповідальність, така модель утримує посадовців від спокуси зловживати посадою[10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження було з'ясовано, що особливу увагу в естонській моделі приділено криміналізації корупції не лише у публічному, а й у приватному секторах, встановленню екстериторіальної юрисдикції та розширенню відповідальності на юридичних осіб. Досвід Естонії свідчить про ефективність

інтегрованого підходу, що поєднує превентивні заходи, чітке законодавче регулювання та невідворотність відповідальності за корупційні діяння. Для України естонська практика є важливим орієнтиром у процесі вдосконалення кримінальної політики протидії корупції. Адаптація естонських підходів може сприяти не лише підвищенню ефективності кримінального переслідування корупційних правопорушень, а й загальному зміцненню принципів доброчесності та прозорості у сфері публічного управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вакулюк В. В. Антикорупційна політика у сфері логістичного забезпечення державної безпеки та громадського порядку : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.05. Житомир, 2023. 245 с.
2. Войтенко Ю. М. Європейська практика боротьби з корупцією: досвід для України в рамках євроінтеграційних процесів. *Політикус*. 2022. Спецвипуск. С. 29–33.
3. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 583 с.
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) : Конвенція Ради Європи від 27.01.1999 № ETS173 : станом на 18 жовт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.
5. Мережко С. І. Формування та реалізація державної політики протидії корупції : дис. ... д-ра філософії : 281 – Публічне управління та адміністрування. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2023. 203 с.
6. Наumenко Д. Як боролися з корупцією Естонія та Польща. *LB.ua* : [інтернет-видання]. URL: https://lb.ua/economics/2015/05/18/305287_yak_borolisya_z_korupsiieyu_estoniya.html.
7. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії. Київ : КНТ, 2008. 363 с.
8. Нонік В. В. Формування та реалізація антикорупційної політики в Україні : теорія, методологія, практик. Житомир: Євенок О. О., 2019. 314 с.
9. Ростовська К. В. Протидія корупції як специфічний вид діяльності у сфері державного управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2015. № 19. С. 78–80.
10. Korruptsioonivastane seadus – Riigi Teataja. *Avaleht* – Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072023048>
11. Lepasepp K., Paadam K. Getting the Deal Through – Anti-Corruption Estonia. Sorainen. URL: <https://www.sorainen.com/UserFiles/File/Publications/article.Anti-corruption-Estonia-2007>
12. Penal Code (consolidated text of January 10, 2017). WIPO – World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/16677>
13. Zadoia K. A Landmark Turn to European Legal Tradition in Estonian Criminal Law. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. Vol. 2. P. 62–67.